

Holera Jelgavā 1853. gadā

Mārtiņš Vesperis

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvija

Ievads. Holera ir sevišķi bīstama akūta zarnu infekcijas slimība, ko izraisa baktērija *Vibrio cholerae*. 19. gadsimta sākumā tās parādīšanos Eiropā saista ar tirdzniecības attīstību, kad no dienvid-austrumu Āzijas zemēm to atveda tirgotāji. Pēdējo divu gadsimtu laikā konstatētas septiņas holeras pandēmijas. Pirmā holeras epidēmija Latvijā piemeklēja 1831. gadā otrās pandēmijas laikā.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis bija apzināt un aprakstīt vispārēju holeras epidēmijas gaitu Jelgavas pilsētā un Kurzemes guberņā kopumā no 1831. līdz 1854. gadam, īpaši izceļot notikumus Jelgavā 1853. gadā pēc Krišjāņa Barona (1835–1923) atmiņām vēstulē savai ģimenei. Pētījumā izmantoti Jelgavas evaņģēliski luterisko draudžu baznīcu metriku ieraksti, statistikas krājumi, publikācijas periodiskajos izdevumos, Rakstniecības un mūzikas muzeja un Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja bibliotēkas un krājuma materiāli. Pētījumā izmantota vēsturiski salīdzinošā metode.

Rezultāti. Kurzemes guberņā ļoti stipri holeras epidēmija plosījās 2. un 3. pandēmijas laikā. 1831. gada vasarā Jelgavā no holeras saslima 1953, bet nomira 990 cilvēku. 1848. gada rudenī Jelgavā no holeras nomira 968 cilvēki, bet Kurzemes guberņā kopumā saslima ap 6000, bet mira ap 2300 personu. 1853. gada augustā Jelgavu sasniedza atkal jauna holeras epidēmija, kas turpinājās arī 1854. gadā. Šajā laikā pilsētā saslima 385, bet nomira 192 jelgavnieki. 1853. gadā Kurzemes guberņā saslima ap 5000 un nomira ap 2000 cilvēku. Liecības par holeras gaitu Jelgavas pilsētā atstājis folklorists, publicists, pedagogs un sabiedriskais darbinieks Krišjānis Barons (1835–1923), kurš no 1852. līdz 1855. gadam mācījās Jelgavas ģimnāzijā un dzīvoja Jelgavā. Vēstule datēta ar 1853. gada 27. augustu, kad holeras epidēmija Jelgavā samazinājās. K. Barons savā vēstulē ģimenei apraksta Jelgavas pilsētas iedzīvotāju noskaņojumu, varas iestāžu veiktās profilakses darbības cīņai pret slimību, kā arī valdošo paniku, kad visi, kuriem bija iespēja, no pilsētas bija aizbraukuši vai aizmukuši. Tāpat tiek pieminēti dažādu pilsētas iestāžu ierēdņu izdotie noteikumi par mācību iestāžu darbības atjaunošanu un skolēnu atgriešanos tajās. Vēstulē tiek aprakstīta arī slepkavība un pašnāvības mēģinājums, kas notika tieši holeras epidēmijas laikā.

Pēc Kurzemes guberņas dažādu evaņģēliski luterisko draudžu metriku ierakstiem iedzīvotāju mirstība 1853. un 1854. gadā atsevišķās vietās pieauga pat par 50 % un vairāk, salīdzinot ar citu gadu mirstības rādītājiem. Īpaši šāds krass pieaugums novērojams pilsētu iedzīvotāju kategorijā. Iedzīvotāju vecuma kategorijā, kas saslima un nomira no holeras, svārstījās no 1 gada līdz 90 gadu vecumam, īpaši liela mirstība bija starp 20 un 40 gadu veciem iedzīvotājiem.

Secinājumi. Holeras epidēmija Kurzemes guberņā no 1831. līdz 1854. gadam atstāja dziļu iespaidu uz iedzīvotāju demogrāfisko stāvokli, īpaši pilsētu iedzīvotāju grupā. Krišjāņa Barona vēstule ir spilgta laikmeta liecība, kas atspoguļo Jelgavas pilsētas iedzīvotāju noskaņojumu un notikuma gaitu holeras epidēmijas laikā.